

Article

As mostras e festivais de teatro universitario de Galicia

Fernando Dacosta Pérez
Universidade de Vigo

Keywords

University Theatre
Aulas de teatro
Galician Theatre

Palabras clave

Teatro universitario
Aulas de teatro
Teatro galego

Abstract

This article aims to provide an account of the theatre festivals and showcases organised by the university-based theatre groups *aulas de teatro* in Galicia since their inception in 1994 to the present day. By presenting these theatre festivals and showcase events, we seek to make a record of the crucial activity carried out by these groups as cultural agents. Furthermore, we wish to show the extent of their theatrical plurality, as well as the quantity and diversity of audiences that they have reached; to highlight the value of the Galician university theatre heritage and its cultural footprint; to inform of an extensive high-quality theatrical activity and save it from falling into oblivion so that it can stimulate future scholars and practitioners; to report on the importance of these community and university-based stage arts around which thousands of people have congregated throughout the years, creating and dynamizing cultural production; and to explore the links between stage arts and education, cultural promotion activities and community development.

Resumo

Co presente artigo pretendemos dar conta dos festivais e mostras de teatro que organizaron as aulas de teatro universitarias de Galicia desde o seu nacemento en 1994 ata hoxe. O que procuramos con este traballo ao informar desas mostras e festivais é deixar constancia da actividade fundamental que desenvolven estas aulas de teatro como axentes culturais. Igualmente queremos amosar a súa gran pluralidade escénica e a cantidade e diversidade de espectadores que alcanzan; dar valor ao patrimonio escénico universitario galego e á súa impronta cultural; informar dunha actividade teatral extensa e de calidade para que non caia no esquecemento e sirva de estímulo a futuros estudosos e creadores; informar da importancia das artes escénicas de carácter comunitario universitario galego, que agrupa ao longo dos anos a miles de persoas que crean e dinamizan a cultura; e explorar vencellos das artes escénicas coa educación, a animación sociocultural e o desenvolvemento comunitario.

O teatro universitario galego tivo unha importante actividade nos anos 50 e 60 co TEU (Teatro Español Universitario) de Santiago e coas propostas escénicas de directores como Rodolfo López Veiga ou Maximino Queizán. Esta actividade teatral e cultural continuou xa nos anos 80 con diversos grupos de teatro universitario, fundamentalmente en Santiago de Compostela (única universidade galega ata o curso 1989-90, aínda que tiña campus e colexios universitarios noutras cidades de Galicia). Nos anos 90, o teatro ligado ás institucións universitarias presenta un auxe polo que respecta a infraestruturas, producións teatrais, número de representacións e organización de mostras de teatro universitario coa aparición das aulas de teatro, que supoñen un modelo diferenciado dentro do teatro universitario da Península Ibérica como compañías de produción e representacións teatrais, ademais de núcleos de formación teatral.

En 1990 nace a Aula de Teatro Universitaria de Santiago de Compostela como compañía teatral e desde ese ano, coa aparición das novas universidades da Coruña e Vigo, e os seus campus respectivos, nacen aulas de teatro en todos os campus e cidades galegas: A Coruña, Ourense, Pontevedra, Lugo, Vigo e Ferrol. Todas estas aulas de teatro universitarias galegas, agás as de Ferrol e Pontevedra, manteñen a súa actividade ata o ano 2016-17. No presente curso (2017-18) a Aula da Coruña non ten actividade nin organiza festival de teatro por vez primeira desde a súa aparición.

Para realizar a ordenación, clasificación e estudo das mostras servímonos de programas dos grupos de teatro, de programas de festivais e mostras teatrais, de blogs e páxinas web de grupos e festivais e da consulta, cando se considera necesario, da prensa xeneralista. Tamén recorremos a revistas especializadas, a libros, a visitas a arquivos e a entrevistas con directores/as das aulas de teatro.

Desde as primeiras mostras de teatro universitario en Galicia no ano 1994 ata as máis recentes en 2017, podemos dicir, con posibilidades de erro non superior ao 2%, que en 24 anos houbo 1.965 representacións en Galicia programadas nas mostras ou festivais de teatro universitario. Destas, 500 foron en Santiago (FITU e Mostra), 203 na Coruña (semanas, encontros e FITEUC), 148 en Pontevedra (Mostras e MITEU de Pontevedra), 735 en Ourense (primeiras mostras, MITEU e MOTI), 133 en Vigo (Mostras e MITEU), 231 en Lugo (Mostras) e 15 en Ferrol (funcións do grupo universitario de Ferrol e como sede do FITEUC, especialmente no ano 2011). Un total de 1.965 representacións que dan unha media anual en Galicia de polo menos 81 representacións a cargo do teatro universitario, xa que pode haber outras representacións puntuais fóra das mostras. Nun sistema teatral e cultural como é o galego, suxeito a moitas flutuacións, esta é unha cifra que acredita a presenza constante do teatro universitario galego como axente cultural con gran implantación na sociedade do país desde hai case un cuarto de século. Hai que ter en conta que as aulas programan as súas mostras e festivais só na primavera, entre os meses de marzo e maio, excepción feita da MOTI de Ourense, que ten lugar en decembro. Porén, as cantidades non poden revelar todo o que acontece nas mostras de teatro universitario en relación con aspectos como o da formación, o intercambio, o coñecemento, a aprendizaxe, o goce, a disciplina... aínda que poden axudar a facerse unha idea.

Cando aparecen as mostras de teatro universitario de Galicia, hai seis grupos institucionais universitarios pertencentes ás tres

universidades galegas. No curso 1990-91 nace a Aula de Teatro universitaria de Santiago e os grupos da Coruña que conformarán o Clube de Teatro da UDC; no curso 1991-92 nace Aula de Ourense xunto á reaparición da Aula de Pontevedra, que existía como Aula vencellada á Escola de Maxisterio e dentro da USC, pero reaparece como Aula da UV; e no curso 1993-94 nace a Aula de Lugo e dáse a incorporación efectiva da Aula de Vigo, que ofrece as súas primeiras representacións aínda que estaba creada con anterioridade.

As aulas de teatro fan un traballo de posta en escena coidado, laborioso e ambicioso en canto á súa proxección, e xorde a necesidade, entre os responsables dos grupos, de crear circuítos onde ese traballo de tantos meses poida verse, rendibilizar todo o esforzo das alumnas e dos alumnos universitarios e o investimento, tanto económico como de traballo, nas producións, de xeito que todo ese traballo, esforzo e investimento non quede só nalgunha representación puntual no propio campus. Ademais desa rendibilidade, valórase o labor pedagóxico que supón poder representar unha obra en diversos espazos, a confrontación do traballo con outros públicos, a expansión do labor dos universitarios a toda a cidadanía e máis factores que levan a directoras e directores das aulas a manter xuntanzas de cara ao establecemento dun circuítio teatral universitario galego.

Hai unha primeira xuntanza en Santiago en decembro de 1993, con presenza de representantes das aulas de Santiago, A Coruña, Ourense, Vigo e Pontevedra. Falta a esa primeira reunión a Aula de Lugo debido a que a súa actividade comezara tan só un mes antes. Nesa reunión expóñense os traballos que se están a realizar nas distintas aulas. O tema principal foi a celebración de actividades de interese mutuo. O obxectivo é avanzar nas conversas mantidas en xuño do mesmo ano polos/as directores/as das aulas de teatro de Santiago, Ourense e Vigo no 'camiño de establecer contactos regulares e intercambios entre estes espazos teatrais'.¹

Xorde daquela a proposta de celebrar ciclos de teatro universitario galego. O primeiro estaba previsto que tivese lugar en Santiago durante o mes de abril e nel participarían todas as aulas, aínda que finalmente este ciclo non se celebrou. En correspondencia, as aulas de cada campus programarían os seus respectivos ciclos. Estaría, deste xeito, tecéndose un circuítio de teatro universitario galego. Da reunión xorde un documento con varios puntos que son o xermolo das mostras de teatro universitarias en Galicia:

1. A comunicación entre as Aulas de Teatro debe ser regular.
2. Enténdese que esta comunicación pasa polo intercambio de experiencias, ben no ensino teatral, invitando a directores, contrastando resultados pedagóxicos, ben no intercambio das montaxes realizadas polas Aulas de Teatro. Xa que Galicia posúe unha realidade lingüística propia, os directores entenden que os responsables universitarios deben posibilitar este intercambio, co fin de establecer un circuítio onde poder amosar os distintos traballos realizados nos espazos teatrais, habida conta dos problemas que manifestan outras universidades do Estado á hora de intercambiar espectáculos con realidades lingüísticas diferentes. Os directores entenden que as universidades deben potenciar intercambios deste tipo.
3. Os directores definen o circuítio teatral universitario galego como un espazo onde, tanto as Aulas de Teatro como aqueles outros grupos de teatro universitario, poidan amosar os seus traballos escénicos.
4. Este circuítio estaría formado por A Coruña, Lugo, Ourense, Pontevedra, Santiago de Compostela e Vigo.

1

Documento da Vicerreitoría de Política Cultural da USC cedido por directores de Aula que asistiron á reunión de 1993.

2

Documento da Vicerreitoría de
Política Cultural da USC cedido por
directores de Aula que asistiron á
reunión de 1993.

3

Documento de 1995 da Aula de
Teatro de Ourense ao Concello de
Ourense.

5. Cada Universidade contribuirá, na medida das súas posibilidades, a financiar ese intercambio.
6. Como punto de partida, os directores das Aulas comprométense a xestionar os teatros e a publicitar as montaxes daquelas Aulas de Teatro ou grupos universitarios que acudan a exhibilas, sen ningún compromiso inicial de financiamento.
7. As cuestións de financiamento deben ser estudadas e formuladas polos respectivos vicerreitorados.
8. A Aula de Teatro da Universidade de Santiago manifesta a súa intención de organizar un Encontro de Teatro universitario, para o cal invitaría ás restantes Aulas de Teatro.²

Xoán Couto recolle obxectivos desas xuntanzas ao redor das mostras de teatro:

- Establecer canles de comunicación e intercambios entre as Aulas e mailos grupos de teatro universitarios, galegos e de fóra da nosa comunidade.
- Contribuír á creación de circuítos estables de teatro feitos por universitarios. A pretensión de crear un circuítio galego de teatro universitario cada vez está máis cerca de se acadar. (1997: 40)

A partir desas reunións as aulas da Universidade de Vigo comezan a poñer en pé o proxecto das mostras de teatro en 1994. A Aula de Pontevedra organiza semanas e encontros de teatro universitario con aulas de teatro e grupos universitarios galegos, do mesmo xeito que a Aula do Campus de Vigo celebra o seu primeiro Encontro. A Aula de Ourense organiza a I Mostra de Teatro Universitario galego. Tamén a Aula da Coruña presenta en 1994 o seu I Encontro de Teatro Universitario, pero só participarán grupos da Coruña ao ter un bo número de colectivos teatrais universitarios na propia universidade. A USC, nos campus de Santiago e Lugo, farán o propio os seguintes anos. Santiago presenta o seu I Festival de Teatro Universitario en 1995 e Lugo o I Ciclo de Teatro Universitario en 1996.

De cara ao intercambio entre as aulas dos campus galegos, cada 'Aula debe organizar unha semana en cada cidade e debe, así mesmo, pagar o desprazamento propio ás outras cidades. Deste xeito, quen organice unha semana de actuacións só deberá responder economicamente da comida na súa cidade mais, se quere actuar noutras cidades, deberá pagarse o desprazamento'.³

En 1995, segundo documento de Xoán Couto, só se celebrarán as mostras de Pontevedra, Santiago e Ourense con vocación de intercambio. A da Coruña, como dixemos, segue a programar só grupos do seu campus, o que supón cubrir unha semana de programación teatral. No curso 1995-96, reúnen os directores das aulas da Universidade de Vigo (Pontevedra, Vigo e Ourense) e xorde a idea de realizar mostras internacionais ou ibéricas, ademais de darlle pulo aos intercambios dos grupos universitarios galegos. A Universidade recolle as ideas presentadas e achega o financiamento preciso para levalas adiante. A Universidade de Vigo pasa a crer no proxecto que se presenta e a facelo posible. Son varios os obxectivos destas mostras:

Dar a coñecer o traballo desenvolvido polas diferentes Aulas de Teatro universitario galego, fomentando o intercambio de experiencias. Asemade búscase a integración destas actividades artísticas no

seu entorno, de maneira que a comunidade universitaria e a cidadanía en xeral poidan coñecer e valorar o traballo realizado. Outra meta diríxese cara á creación dun circuío estable de teatro universitario dirixido a un público heteroxéneo.⁴

En 1996 Pontevedra presenta a I Mostra Internacional de Teatro Universitario e en Ourense nace a MITEU (Mostra Ibérica de Teatro Universitario, que será Iberoamericana en 1997, Ibérica de novo en 1998 e Internacional a partir de 1999).

No curso 1996-97 hai un acordo de programación entre os diversos campus galegos, despois da reunión dos/das directores/as dos sete campus universitarios galegos nese momento. É a primeira vez desde a creación das tres universidades galegas que se reúnen representantes de todas as aulas de teatro. A reunión ten lugar en Pontevedra en setembro de 1996 e acórdase a programación nos diversos campus das aulas de teatro universitarias galegas e de grupos universitarios non institucionais cando sexa posible, e engádesse a colaboración na programación de grupos estatais e internacionais de cara a rendibilizar cartos e esforzos.

Da reunión saíu a necesidade de programar actividades conxuntas que potenciasen o intercambio, rendibilizando os investimentos e permitindo unha maior fluidez nas relacións interuniversitarias, xa que os sete campus desenvolvían unha importante actividade teatral centrada en tres áreas: a formación teatral básica, a montaxe de espectáculos e a programación de ciclos de teatro universitario. Deste xeito, o que se acordou é que os espectáculos que producisen as aulas poderían verse nos meses de abril-maio, e sería neses meses cando as aulas programasen os seus respectivos ciclos de teatro, o que serviría para consolidar un Circuíto de Teatro Universitario Galego.

Sería no ano 1997 cando as aulas de Pontevedra, Ourense, Vigo, A Coruña, Santiago e Lugo se coordinasen por primeira vez (e única de xeito tan xeneralizado) para traer grupos internacionais que percorresen as mostras de teatro universitario galegas. Nese curso grupos de Lisboa, Cuba, Arxentina ou Brasil tiveron cabida na programación das diversas mostras e, aínda que non todos os grupos participaron en todas as mostras, estiveron preto diso. As vantaxes económicas e de xestión deste modelo son evidentes: cada Aula facía contacto con algún grupo internacional e ofrecía unha xira que chegase a varios campus. Despois dese intento de 1997 houbo e hai colaboracións puntuais entre aulas de distintas universidades e mantéñense na actualidade entre os campus da mesma universidade (Santiago con Lugo ou Ourense con Vigo). Porén, dous factores principais contribuíron a que nunca se repetise unha colaboración deste tipo entre todas as mostras: por unha banda, as dificultades para cadrar as mostras de todos os campus nunhas mesmas datas e, pola outra, as dificultades administrativas (por exemplo, determinar os gastos que cada universidade debía asumir e procurar un xeito de conseguir que fosen proporcionais), xunto ás diferentes implicacións e mesmo filosofías á hora de programar unha mostra. Ao respecto, Ramiro Neira, quen fora actor universitario e membro da organización da mostra da Coruña naquel momento, fai a seguinte apreciación:

[...] atopámonos con trabas políticas entre as universidades que impediron que algúns gastos que poden ser comúns entre universidades se compartisen. Se ao teatro universitario se lle dá a importancia que ten, todos os encargados das Aulas deberían propoñerse

4

Boletín informativo da
Universidade de Vigo. Arquivo
Couto Palmeiro.

un achegamento para intentar arranxar certos problemas como unha unificación do calendario das mostras e a posibilidade de compartir gastos [...] (2001: 18)

Porén, como se dixo, segue habendo colaboracións puntuais e mantense o intercambio entre aulas de teatro universitarias galegas ao actuar cada Aula noutros campus anualmente e invitar ao resto de campus á súa propia mostra, práctica que se foi consolidando ao longo dos anos. Cada mostra ou festival foi percorrendo o seu camiño, pero o modelo destes anos en Galicia colocou o teatro universitario galego como referente estatal e internacional, ademais de conseguir unha gran repercusión pública, tanto en medios de comunicación como en espectadores.

Nun traballo previo (2001: 22), apuntamos ao respecto da MITEU de Ourense as seguintes reflexións, tamén aplicables ao conxunto das mostras, campus e cidades:

A Mostra de Teatro é a culminación da actividade da Aula de Teatro Universitaria e un factor de intervención social e cultural de grande importancia na cidade de Ourense. Por iso, nun marco universitario que está ofrecendo unha panorámica internacional dos autores, directores e intérpretes do século XXI, o debate, a formulación de interrogantes e respostas, a explicación de maneiras de enfrontar os traballos, a clarificación de contextos sociais (especialmente nos grupos de fóra da Península) serven para os artistas-estudiantes e para os espectadores. Hai que ter en conta que estamos a ver, en moitos casos, ós intérpretes e directores que rexerán o teatro dos vindeiros anos. Trátase, en definitiva, de potenciar o intercambio artístico e humano entre actores universitarios galegos, da Península Ibérica e de fóra dela. E, a carón disto, nun tempo concentrado entre a inauguración e a clausura, achegar historias e xeitos de contalas diversos a Ourense e á súa Universidade. Que os cidadáns viaxen por este o noso mundo co billete que inclúe a entrada e coa equipaxe do seu maxín.

En referencia ás mostras de teatro universitario, Lourenço e Vizcaíno sinalan o seguinte:

Un capítulo á marxe constitúeno as xornadas de teatro universitario organizadas nos distintos campus, con grande vitalidade sobre todo a partir de meados da década [dos 90]. Foméntase con estas mostras o diálogo entre os diferentes grupos e a difusión dos traballos fóra do ámbito estrictamente universitario. Un dos aspectos máis positivos destes ciclos teatrais é a celebración doutras actividades paralelas como coloquios e mesas redondas —mesmo tras as funcións—, coas que se completa a relación espectáculo-público. (2000: 70)

Tamén Roberto Pascual di ao respecto: ‘Os festivais son grandes prazas onde se escoita por todos os recantos, en cada lousa, o rumor dos participantes da cerimonia teatral, da Babel escénica’ (2007: 291).

As Mostras teñen, polo tanto, un carácter artístico, pedagóxico e humano valiosísimo. Son á vez culminación do proceso e comezo de novos procesos ao relacionarse con outras maneiras de facer e de sentir. As primeiras mostras dos anos 1994, 1995 e 1996 foron medrando e consolidándose

nos programas culturais dos campus e das súas respectivas cidades. O campus de Ferrol tivo programacións intermitentes sempre dependentes da Aula de Teatro da Coruña e en contadas ocasións programou pequenos ciclos con presenza doutras aulas galegas.

En 2004 hai unha última incorporación ás Mostras de teatro xurdiadas no seo da Universidade, a MOTI (Mostra de Teatro Infantil de Ourense). Esta Mostra ten un funcionamento distinto ás demais, xa que, aínda que está impulsada desde a Vicerreitoría de Planificación e Desenvolvemento do Campus de Ourense e está organizada desde a Aula de Teatro desa cidade, a programación é de compañías profesionais que fan teatro infantil e a presenza teatral universitaria cinguese á Aula de Teatro Infantil do Campus de Ourense, ademais de contar nalgũa ocasión con agrupacións que xurdiron da propia Aula ou ben con compoñentes da mesma.

Despois de tantas aparicións e nacementos no teatro universitario galego dos anos 90 e primeiras décadas do século XXI, empezaron a darse baixas preocupantes: en 2010 deixa de existir a Mostra de Teatro de Pontevedra e en Ferrol desde 2014 non hai nin Aula nin programación teatral universitaria. Mantéñense as de Santiago, Ourense, Vigo e Lugo. Ata 2017 tivo actividade continuada o FITEUC da Coruña, pero neste 2018 non haberá Festival de Teatro universitario da UDC e o FITEUC terá programación só de danza. Isto débese a que no curso 2017-18 non hai actividade na Aula de Teatro da Coruña.

Noutra orde de cousas, cómpre sinalar que as mostras e festivais de teatro universitario de Galicia adoitan estar dirixidas polos propios directores das aulas de teatro, polo que nas programacións inflúen aspectos como os intercambios entre grupos universitarios da Península e a interrelación entre as aulas de teatro universitarias galegas que se programan entre si para manter o círculo que se vén traballando desde o curso 1993-94. Habitualmente as mostras de teatro universitario galegas ofrecen aos grupos que chegan cobertura técnica: cabida, luz, equipo de son, axuda de montaxe... nun espazo habilitado para representacións teatrais que, na maioría dos campus, son os teatros das cidades. Para os grupos non galegos o que se ofrece é a manutención e o aloxamento durante dous días (Portugal e España) e máis días se os colectivos proveñen de lugares máis afastados (fóra da Península Ibérica), mentres que para as agrupacións galegas, debido a que viaxan no propio día, o que corre por conta da mostra organizadora é o xantar e a cea do día da representación. Procúrase o encontro dos grupos que chegan ás mostras con alumnos/as das aulas de teatro organizadoras durante os días de permanencia dos diversos colectivos na cidade. Por norma xeral, as compañías que participan nas mostras teñen que pagar a súa propia viaxe (Galicia, Portugal, España). É, polo tanto, a universidade que viaxa quen se fai cargo dese custo. Esta fórmula é a que rexe na maioría de mostras e festivais de teatro universitario de todo o Estado. No caso das montaxes programadas de fóra da Península Ibérica son moi variables as solucións. Se os grupos non veñen patrocinados polas súas universidades, as mostras asumen os gastos desas viaxes. As programacións universitarias galegas ocupan os principais espazos culturais das cidades. As datas de celebración das mostras e festivais galegos adoitan ser nos meses de marzo, abril ou maio. Organizar unha mostra de teatro antes é complicado, pois os grupos universitarios comezan a traballar co novo curso e dificilmente estrean antes de marzo (con excepcións, como é o caso da Aula de Santiago e a Aula de teatro infantil de Ourense). Por outra banda, téntase evitar o mes de xuño por cuestións de exames e, desde a implantación do plan Bolonia,

procúrase que as programacións sexan como moi tarde a comezos de maio. O proceso de Boloña e a obrigatoriedade da asistencia ás clases supuxo, asemade, unha dificultade ás alumnas e alumnos universitarios á hora de participar nas aulas de teatro e realizar xiras coas montaxes. A este inconveniente para o achegamento ás aulas de novas actrices e novos actores universitarios, uníuse a creación da ESAD de Vigo en 2005 (que afecta en menor medida á matriculación) e a baixada xeneralizada de estudantes nas universidades galegas, polo que, nos últimos anos, é frecuente que as persoas que participan como actrices e actores nas aulas de teatro non forme parte necesariamente do alumnado doutras carreiras que haxa nos diferentes campus.

Ao longo dos anos de celebracións das mostras e festivais de teatro universitario galego pasaron unha gran cantidade de países dos cinco continentes, uns espectáculos e unhas procedencias que son unha achega fundamental do teatro universitario ao teatro galego e estatal. A cantidade e calidade de espectáculos programados é abraiante en si mesma e respecto a outros ámbitos culturais e xeográficos. Porén, as dificultades de xestión (de espazos adecuados para as representacións, das durmidas, as comidas, a promoción dos festivais, etc.) xunto cos problemas de financiamento (as administracións foron baixando os orzamentos ou, no mellor dos casos, manténdoo desde hai décadas, ademais de dar respostas moi serodias para o tempo que precisan xestións de eventos deste tipo) fan que dos sete campus que programaban en 1997 se pasase vinte anos despois a catro, e que eses que se manteñen loiten cada ano por facelo. 'Que de que serve?, non estou seguro. Sempre dubido se é unha tolería de visionarios ou algo grande que o tempo colocará onde corresponde'. (Dacosta 2001: 26).

As mostras de Santiago de Compostela

A Aula de Teatro Universitaria de Santiago organiza en 1995 o 1º Ciclo de Teatro Universitario da USC. Hai un antecedente nas semanas da Facultade de Filoloxía da USC dos anos 1988, 1989, 1991 e 1992. Chamábase Ciclo de Teatro da USC ata 1997 e celebráranse tres edicións. A partir de 1998 recibe o nome de Festival Internacional de Teatro Universitario (FITU), nome que mantén na actualidade. Ao longo destes anos pasaron polo festival compañías de moi diversa procedencia: Francia, Alemaña, Reino Unido, Bélxica, Bulgaria, Noruega, Portugal, Lituania, Marrocos, Costa de Marfil, Arxentina, Cuba, Brasil, Chile, Venezuela, Porto Rico, México... ademais de moitas das universidades españolas e todas as aulas de Galicia, xunto aos grupos da USC. Como indicou Salgueiro (2001: 19-20), mantén actividades paralelas durante a celebración das mostras:

Paralelo á programación das postas en escena, leváronse adiante diversos talleres e encontros nos dous campus da Universidade compostelá [Santiago e Lugo]. Destes, sen dúbida, os mellores foron aqueles que tiñan por lugar de debate os restaurantes, ás saídas dos teatros sentados nunha cafetería e cunha cervexa na man, discutindo sobre os traballos, preguntando, debatendo, criticando. Ese espazo que non está constituído de maneira oficial no programa, pero que ano tras ano resulta ser o máis útil, o máis produtivo, e ao que xa recorremos como cita principal no intercambio entre actores e directores.

O festival adoita ter lugar no mes de marzo e prográmase en diferentes espazos escénicos de Santiago de Compostela e Lugo (pois o festival que se organiza en Santiago ten a súa extensión na mostra de Lugo coa programación de compañías internacionais e estatais, sobre todo). En 2000, a Aula de Santiago pasa a organizar tamén a Mostra de Teatro Universitario de Galicia, que se mantén na actualidade. A este respecto, apunta Pascual (2007: 292):

Moi sintomático tamén para notarmos a saúde do teatro (universitario) en Galicia e as ganas de aproximación ás artes escénicas, decídese crear un espazo alternativo en 2000 para acoller a exhibición da enorme cantidade de producións que se levan a cabo entre os grupos da propia universidade (entre os campus de Lugo e Santiago) e así reservar un evento concreto para a programación de espectáculos internacionais na cidade das murallas e en Compostela.

Esta Mostra é un escaparate do movemento teatral universitario galego, prográmanse todas as compañías da USC así como as compañías das universidades de Vigo e da Coruña. Ten unha gran resposta de público, e chega co paso das edicións a moitos espazos, do que se fai eco Roberto Pascual: 'A programación compostelá colgou o seu cartaz, sirva como exemplo, na práctica totalidade dos espazos de exhibición da capital: Sala Galán, Sala Nasa, Teatro Principal, Salón Teatro, Fundación Eugenio Granell, etc.' (2007: 291). A estes espazos cómpre engadirllas a Sala Yago, o Auditorio do Campus (Sala Vidal Bolaño), a Galería Sargadelos, a Facultade de Filoloxía e o Auditorio de Galicia. Na undécima edición (ano 2010) incorporan a entrega de premios á mellor montaxe, dirección e interpretación outorgado por un xurado. Tanto o Festival como a Mostra están dirixidos por Roberto Salgueiro, coa coordinación en Lugo dos responsables do campus lucense que, ademais, teñen parcelas de programación propia. Está patrocinada pola Universidade e ao longo dos anos recibiu achegas do IGAEM e da Deputación da Coruña. Non cobra entrada aos espectáculos.

As mostras da Coruña

Desde o Clube de Teatro da UDC preséntase no ano 1994 o I Encontro de Teatro Universitario, tamén denominado Semana Teatral. Entran nesa programación só os grupos da UDC. A idea de organizar a primeira semana teatral débese á cantidade e calidade de grupos que naceron no seo da comunidade universitaria, segundo apunta no xornal *El Ideal Gallego* Fidel López Criado, un dos responsables do clube en 1994. Trátase de 'dar cohesión e sentido aos grupos nados ao calor do apoio do Vicerrectorado' (*La Voz de Galicia*, 7 de maio de 1994). En 1997 organizan o primeiro encontro aberto a grupos de fóra da UDC. Por primeira vez participan aulas de teatro doutras universidades galegas e grupos de teatro de fóra de Galicia e do Estado. Organízanse, ademais, unhas xornadas sobre teatro, cultura e sociedade nas que participan directores de Aula e profesionais como Eduardo Quiles, José Monleón, Javier Yagüe, David Ladra, Isaac Díaz Pardo e Euloxio R. Ruibal, entre outros. Recibe o nome de Encontro de Teatro Universitario (ou Semana Teatral) da primeira edición á sétima. Da oitava á undécima edición chámanse Xornadas de Teatro Universitario e xa no ano 2005 (12ª edición) recibe o nome de FITEUC (Festival Internacional de Teatro

Universitario da Coruña). Este nome mantense ata a actualidade, pero en 2018 terá só actuacións de danza, como dixemos, e por vez primeira non estará presente o teatro.

Os encontros foron dirixidos polos coordinadores do Clube de Teatro nas primeiras edicións, nomeadamente Chema Paz Gago. Cos cambios de dirección da Aula de Teatro veu tamén o cambio de responsables da programación das mostras. Cando o director está máis anos á fronte da Aula ten máis responsabilidade nas mostras e pasa a dirixilas ou coordinalas, como ocorreu nos casos de Benito Cañada e Ivonne Ruiz, Pablo Rodríguez, Zé Paredes ou Rubén Ruibal. Cando foron directores de Aula por un só ano, a maior parte do peso da organización das mostras recae nos técnicos de cultura da Universidade, tal é o caso de Isabel Peña ou de incorporacións de persoas relacionadas coa Aula de teatro como Ramiro Neira.

A mostra da Coruña conta co financiamento fundamental da Universidade. Recibiu en ocasións o apoio do IGAEM. Colaboran tamén a Deputación da Coruña (non en todas as mostras) e o Concello da Coruña. A entrada foi gratuíta, ao longo dos anos, ou ben con prezos de 2 ou 3 euros segundo sexa para estudantes ou público en xeral, tendo bonos nalgunha edición (ano 2005, por exemplo). Ramiro Neira, coordinador da Mostra en 2001, comenta ao respecto:

A novidade que creou máis polémica das que se introduciron este ano foi poñer un prezo simbólico ás entradas. Esta decisión tivo basicamente dous motivos, o teatro universitario debe ter o seu propio caché aínda que sexa un espectáculo subvencionado (tendo en conta a realidade do teatro profesional galego) e o control das entradas, xa que en anos anteriores non existira (2001: 18).

Nas mostras máis recentes volveu ser gratuíta a entrada e contan co apoio do IMCE (Instituto Municipal Coruña Espectáculos). As mostras da Coruña teñen presentado espectáculos no Teatro Rosalía, Forum Metropolitano, Centro Socio-cultural Ágora, Espazo Normal (espazo de intervención cultural), Teatro Colón, Campus de Elviña e da Zapateira, Colexio Calvo Sotelo, Facultade de Humanidades, Facultade de Ciencias da Educación e o Centro Universitario de Riazor.

As mostras de Pontevedra

A Aula de Pontevedra presenta a I Mostra de Teatro na Universidade en 1994. Os seus obxectivos son:

1. Abrir ao exterior as actividades das Aulas de Teatro universitarias galegas para mostrar o seu traballo, na área de influencia do Campus universitario de Pontevedra.
2. Acoller experiencias doutras universidades que posibiliten o intercambio de experiencias e coñecementos nesta área de traballo.
3. Crear un circuíto estable de teatro que, feito por universitarios, poida achegarse a un público específico (nenos, adolescentes, universitarios), e mesmo ao público en xeral.
4. Integrar a actividade da ATP no seu entorno para que a comunidade universitaria, en particular, e a cidadanía en xeral, poidan coñecer e valorar o traballo que desde esta entidade se está a realizar.

5

Documento do arquivo Couto
Palmeiro.

6

Documento do arquivo Couto
Palmeiro.

7

Carta de Xoán Couto
Palmeiro, coordinador de acti-
vidades da ATP no programa da I
Mostra Internacional de Teatro
Universitario de Pontevedra, 1996.

5. Aproveitar espazos permanentes de representación teatral que incidan na dinámica cultural do concello en xeral, e do campus universitario en particular.⁵

No ano 1996 nace a I Mostra Internacional de Teatro Universitario

[...] coa pretensión de dar un paso adiante na potenciación do teatro universitario no noso entorno [...] A celebración do V centenario da USC foi o detonante dunha iniciativa, secundada pola Universidade de Vigo, que propiciou a chegada de grupos de teatro universitario españois e internacionais á nosa comunidade. Para Pontevedra este acontecemento supuxo a apertura a un ámbito cultural, académico e educativo de primeira orde, enlazando cunha tradición que nas universidades máis prestixiosas do mundo ten un valor inestimable [...] O obxectivo fundamental deste proxecto é a presenza, intercambio e entrega desinteresada dos participantes para ofrecer un traballo que, en moitos casos, acada unha altura intelectual, artística e cultural notables.⁶

A posta en marcha de proxectos deste alcance resulta conveniente para rendibilizar cultural, educativa e artisticamente a existencia de grupos que, chegados desde outras comunidades, mostran o seu traballo nun contexto educativo onde os participantes viven a experiencia sen a presión que máis tarde padecerán cando se enfronten, nos seus respectivos espazos profesionais, a situacións semellantes pero con responsabilidade ben diferente. Asemade, estas iniciativas constitúen unha boa oportunidade para establecer contactos con outras universidades que faciliten a posta en marcha de proxectos de intercambio cultural, científico, etc., como se expresa no seguinte documento:

Convocamos esta Mostra cun desexo fundamental: quen participa faino coa intención de dar a coñecer aos demais unha parte da súa intimidade plasmada nun ideal estético e filosófico do que a sociedade que vivimos está moi necesitada. Se a isto contribuímos darémonos por satisfeitos coa seguridade de que trataremos de superarnos en próximas convocatorias.⁷

A asistencia media rexistrada foi de máis de 250 espectadores no caso da Mostra Internacional e de 150 no caso da galega, tendo lugar esta última en varios espazos e case inmediatamente despois da internacional. Este éxito de público, unido a referencias moi positivas, leva aos organizadores a pensar na continuidade do proxecto. A Aula de Pontevedra pasa a organizar unha Mostra de Teatro Universitario Galego e unha Mostra Internacional ao ano, as dúas na primavera e cunha pequena separación temporal, entre 1996 e 1998. Coa Mostra de Teatro Universitario Galego, a Aula de Pontevedra pretende a participación de todas as aulas de teatro universitario galego e, polo menos, un grupo de Facultade de cada unha das tres universidades.

En 1998 Kalandraka deixa a dirección da Aula e das mostras. Teatro de Ningures pasa a ser quen organiza as mostras de Pontevedra e Vigo, cunha coordinación de grupos que pasa pola MITEU de Ourense e que fai, por contrato coa Universidade de Vigo, que a programación internacional e estatal sexa deseñada desde Ourense. Dese xeito, os grupos de fóra

de Galicia que pasen por Ourense farano en parte tamén por Pontevedra e Vigo, os campus da uv. Desde a Aula de Pontevedra organízanse actividades propias e prográmase aos grupos galegos, pero esa coordinación con Ourense fai que os organizadores lle dean tamén o nome de MITEU. Velaquí un extracto do programa:

Esta MITEU aspira a ser e a consolidarse, tanto na cidade de Vigo como na de Pontevedra, como un espazo onde poidan mostrar os seus traballos grupos das Aulas de Teatro das tres universidades de Galicia, pero tamén representantes de universidades procedentes de países dos cinco continentes, tal e como vén acontecendo en todas as súas edicións. Aspira tamén a ser un espazo de encontro, de intercambio e de diálogo, entre todas aquelas personas que aínda que estean lonxe xeográfica ou culturalmente, teñen en común a súa paixón polo teatro, que son capaces de abstraerse das súas preocupacións, de escaparse das súas obrigas diarias, de poñer un pouco de tolemia na súa vida e buscarlle un oco a esta actividade. E tamén, como non, aspira a proxectarse non só na comunidade universitaria, senón a impregnar toda a sociedade de teatro, facendo deste evento un referente e unha cita ineludible para todos os amantes desta arte.⁸

Varias edicións das Mostras da primeira etapa (tanto a Mostra Galega entre 1994 e 1998 como a Internacional entre 1996 e 1998) contan co patrocinio de Caixa Pontevedra, Banco Pastor, Caja de Madrid, Deputación de Pontevedra, Concello de Pontevedra, Universidade de Vigo, Kalandraka Teatro e Edicións Xerais. Colaboran a Escola de Maxisterio, a Facultade de Belas Artes e as universidades de Santiago e A Coruña.

As Mostras da segunda etapa (1999-2010) contan co patrocinio da Universidade, o apoio do Concello de Pontevedra e de Caixa Nova (nalgunha edición), a organización de Teatro de Ningures e, no caso das viaxes de grupos de fóra da Península, algúns anos contou con apoio do IGAEM. A entrada é gratuíta. Os espazos empregados foron o Teatro Principal, a Facultade de Belas Artes, a Facultade de Ciencias Sociais, as rúas, a Escola de Maxisterio ou o Auditorio de Caixa Nova, este último, nas primeiras etapas.

En 2004 houbo unha Mostra de Teatro na Facultade de Ciencias Sociais e da Comunicación organizada polo Grupo Quartoescuro, á marxe da Aula de Teatro, na que colaborou o Vicerreitorado de Extensión Universitaria e na que participaron grupos universitarios e amadores. Tivo unha prolongación de, polo menos, dúas edicións máis.

A Mostra de Teatro de Pontevedra tivo a súa última edición ata o momento no ano 2010, coincidindo coa desaparición da Aula de Teatro de Pontevedra. Houbo intentos de recuperación de Mostra e de Aula, pero na actualidade (2017-18) non se concretaron. Salvador del Río, xunto a Casilda García, Pepa Barreiros e Sonia Rúa, de Teatro de Ningures, eran os encargados da dirección da Mostra.

As mostras de Ourense

En Ourense organízase a I Mostra de Teatro Universitario galego en 1994 baixo a dirección de Sarabela Teatro:

Enténdese como necesidade dos alumnos-artistas o feito de presentar os seus traballos interpretativos en máis campus que o propio. Hai que ter en conta que desde o ano 90 funciona a Aula de Teatro de Santiago e que hai movemento teatral universitario (mediante un Clube da Universidade) na Coruña. Únese tamén Lugo. O teatro Universitario de Galicia ten posibilidade de crear un circuíto. Ese é o ano de nacemento da I Mostra Galega de Teatro Universitario de Ourense, organizada e creada, como tantas e tantas cousas, por Ánxeles Cuña. (Dacosta 2001: 21-22)

No ano 1995 organízase a II Mostra, coordinada por Fernando Dacosta. A iniciativa nace estreitamente ligada ás Festas de Ourense xa que todas as actuacións da primeira e da segunda edicións están dentro do programa festivo da cidade. As datas de programación cambian en 1996 e o vencello entre a Aula de Teatro Universitaria e as Festas queda reducido a unha representación dentro do programa das mesmas, algo que se mantén na actualidade e que se prolonga durante máis de vinte anos. En 1996 preséntase a MITEU (Mostra Ibérica de Teatro Universitario), que programa grupos galegos, portugueses e estatais. En 1997 será Iberoamericana, en 1998 de novo Ibérica e xa en 1999 será internacional ata a actualidade (2017-18). O feito de manter TEU no seu nome fai referencia ao movemento de teatro universitario que se presentou cunha forza fundamental para o teatro e a cultura deste Estado na década dos 50 e 60.

En 1996 hai un incremento de alumnado considerable nas Aulas, os directores perfilan modelos de Mostra de grande interese e con resposta de público, e a Universidade entende que está diante dun escaparate cultural de gran futuro con implicación nas distintas cidades. Nace o proxecto MITEU, parello ás Mostras de Vigo, Pontevedra, Lugo, Santiago e Coruña. Cada unha coa súa impronta e a súa pegada. (Dacosta 2001: 22)

Desde a súa primeira edición, a MITEU recibe xunto aos grupos universitarios, núcleo da súa programación, compañías profesionais ou compañías independentes. Programa actividades complementarias: cursos, exposicións, concertos, contacontos, etc. Por outra parte, como dicíamos nun traballo de hai anos, en canto ao seu radio de actuación,

O ámbito da MITEU é Ourense. É esta unha cidade de gran tradición teatral con grupos que desde os 70 percorren en maior ou menor medida Galicia e o Estado ademais de ser dinamizadores culturais constantes: Valle-Inclán, Histrión 70, Caritel, Rúa Viva, Escena, Mª Luz Villar, Sarabela, Maricastaña... No entorno da cidade está o Festival Internacional de Teatro de Ribadavia e o Festival de Teatro Galego do Carballiño. A cidade responde a características especiais en canto á mobilización posible neste tipo de eventos. (Dacosta 2001: 22)

A Mostra de Ourense ten peculiaridades como os coloquios ao remate das representacións durante máis de dez anos. Coa incorporación como espazo de actuación do Auditorio Municipal, a programación incrementouse gradualmente dos 15 grupos aos 30, en moitos casos con dobre ou triple representación diaria, polo que non había tempo para os coloquios e optouse por un punto de encontro ao remate das representacións, práctica

que se mantén na actualidade. Pola MITEU pasaron representantes de máis de 40 países dos cinco continentes: Australia, Xapón, Palestina, Israel, Líbano, India, Irán, Afganistán, Iraq, Costa de Marfil, Guinea Ecuatorial, Angola, Marrocos, Tunicia, Exipto, Bissau, Cabo Verde, Sáhara, Cuba, Brasil, Arxentina, Ecuador, Colombia, México, Guatemala, Honduras, Salvador, Nicaragua, Costa Rica, Chile, Perú, República Dominicana, Estados Unidos, Canadá, Hungría, Inglaterra, Italia, Francia, Ucraína, Bielorrusia, Alemaña, Bélxica, Dinamarca, Holanda e Suecia, ademais de Portugal, que participou en todas as edicións desde que é internacional, e grupos de toda España e Galicia. A mostra ten, ademais, un premio do espectador e outro do xurado desde as primeiras edicións, que reciben o nome, ambos os dous, de 'Carlos Couceiro e Begoña Muñoz', e a partir de 2010 entrega tamén o premio á mellor resolución técnica, galardón chamado 'Suso Díaz', todos eles en conmemoración de membros da compañía Sarabela falecidos ao longo do tempo. Cada ano outórgase tamén un premio da organización.

Hai un desfile inaugural e animación promocional nas rúas e potenciáanse os encontros coa prensa, que no comezo eran diarios, pero que se reduciron co incremento da programación. Adoita haber cursos (potenciáase o intercambio e a aprendizaxe con grupos foráneos), exposicións, concertos, proxeccións de documentais, charlas e outras actividades como a campaña con institutos da cidade para que acudan a certas representacións, ademais dunha variedade na programación que alterna grupos universitarios e profesionais (dous terzos universitarios e un terzo profesional, habitualmente) e xéneros como circo, danza, maxia, etc. Dentro das liñas de programación, ademais do teatro universitario, destacan, entre outras, a das voces acaladas (representacións de países ou colectivos en conflito que adoita vir aparelada cunha charla e encontros coa prensa) e a do humor (con frecuencia de corte subversivo).

A Mostra de Teatro é a culminación da actividade da Aula de Teatro Universitaria e un factor de intervención social e cultural de grande importancia na cidade de Ourense. Conta cun amplo seguimento en prensa e unha gran acollida de espectadores, como salienta Pascual (2007: 291):

Cifras como 9.300 espectadores (os que tivo a MITEU de Ourense na súa X edición, en 2005) non nos poden pasar desapercibidas. Un lugar de exhibición como é o Teatro Principal de Ourense, defende este evento como un dos máis interesantes e coñecidos programas estábeis da súa tempada. O teatro universitario conseguiu convencer en Ourense ao espazo de exhibición e á cidadanía como lugar de encontro coa escena diversa, experimental e involucrativa que conlevan todos os grupos universitarios (con diferentes graos de calidade, efectivamente).

Ao ser unha programación tan ampla conta cun equipo de organización constituído por responsables de dirección, coordinación, relacións públicas e técnicos, unido a deseñadores gráficos, fotógrafos, voluntariado (por parte do alumnado), etc. Está dirixida desde a súa orixe por Fernando Dacosta e coordinada de 1996 a 2009 por Elena Seijo e desde 2010 por Sabela Gago, coa colaboración dos membros da compañía Sarabela.

A MITEU naceu no seo da Universidade de Vigo - Campus de Ourense, está organizada por Sarabela Teatro e, co paso dos anos, ten como patrocinadores básicos ao Concello de Ourense (Cultura), a Deputación

Provincial (Teatro Principal) e a Xunta de Galicia (IGAEM ou Secretaría Xeral de Cultura). Mantén colaboracións co Liceo ourensán e con locais que son punto de encontro (Cervexaría O Moucho ao comezo ou o café Auriense na actualidade). Na orixe recibiu apoios para a dotación económica dos premios por parte de Citibank ou de Caixa Nova. Tamén ten colaboracións con diversas ONGs: Asemblea de Cooperación Pola Paz (ACPP), Amnistía Internacional, Médicos Sen Fronteiras e outras.

O prezo das entradas oscilan entre os 2 euros (que pasaron a 3 cos anos) para os grupos universitarios, 5 euros para teatro profesional e grupos convidados internacionais, e só excepcionalmente 8 euros para espectáculos de gran custo ou formato. As accións de rúa ou exposicións son gratuítas.

Os espazos de actuación da Mostra foron moitos e variados ao longo dos anos, aínda que en cada edición hai un mínimo de cinco espazos diferentes desde a apertura do Auditorio en 2005: o Teatro Principal, o Auditorio Municipal (sala principal e salas pequenas), o Campus (sala Pardo Bazán e Antiga capela), o Liceo, as rúas e prazas da cidade, o Centro Cultural Marcos Valcárcel, o café Auriense, o café Isaac, o café Ollo Ledo, a Livraria Torga (posteriormente Vento do Sul), o pub Star, a cervexaría Moucho, escaparates de comercios e bares, Cine Clube Padre Feixoo, café Plaza, Pub Faíscas, Café Trampitán ou o Cine Box. Moitos espazos, moitos grupos e moitas procedencias que van deixando un pouso importante na cidade:

O pouso. Moitas son as cousas que deixa, ano tras ano, a Mostra Internacional de Teatro Universitario de Ourense. Unha grande parte pode intuírse ou desprenderse do exposto aquí. Outras moitas experiencias quedan nas lembranzas dos espectadores, nas mentes dos participantes... Na MITEU hai movemento de moitas persoas, hai aprendizaxe, hai calor, hai traballo, hai dificultades para levar cos medios dispoñibles unha Mostra desta importancia, hai vontade, hai crítica, hai momentos que quedan nas pedras da cidade, ou na copa dalgún pub, ou nunha butaca de platea,... hai cariño.⁹

A MOTI (Mostra de Teatro Infantil de Ourense)

As siglas desta mostra levan ás palabras sonoras inventadas por nenas e nenos e ten certa reminiscencia coa Mostra Internacional de Teatro Universitario, MITEU. Nace en 2004 e desenvólvese do 26 ao 30 de decembro desde o seu nacemento ata a actualidade (2017), cun día previo de desfile e accións teatrais polas rúas de Ourense. Pascual deu conta da súa creación con estas palabras (2007: 292-93):

A Aula de Teatro Universitaria de Ourense decide crear unha Mostra paralela á MITEU insertando tamén na súa estrutura [...] un novo foco de atención, con moito éxito e froitos palpábeis entre o público e na especialización e atención ao teatro da infancia: a MOTI, Mostra de Teatro Infantil, unha nova regalía da constancia e das sensibilidades das xentes vencelladas ao teatro universitario na cidade de Blanco Amor.

Como se explica nun documento da Aula de Teatro Universitaria de Ourense en 2004, a Mostra 'tenta ofrecer unha programación ampla,

variada e en consonancia coas datas e a cidade. Na época vacacional do nadal aparece como unha alternativa máis de cara á diversión, pero tamén coa vocación de encher de valores, sentimentos, xogos, aprendizaxe e risos os días anteriores á fin de ano'. É dicir, preséntase como unha alternativa de educación, cultura e ocio para o público infantil (e adultos acompañantes) da cidade e provincia no período de vacacións de nadal, cando as nenas e nenos rompen coa cadencia da asistencia ao colexio e interrómpanse a maioría de actividades extraescolares.

Organizada desde a Aula de Teatro de Ourense e Sarabela Teatro, conta cos patrocinios do Campus de Ourense, o Teatro Principal (que programa compañías dentro da MOTI) e o Concello de Ourense (Auditorio Municipal), coa colaboración de IGAEM ou AGADIC no caso de programacións de grupos dentro da Rede de Teatros. O prezo das entradas aumentou de 3 a 4 euros co paso dos anos. A Mostra colabora con UNICEF e achégalle a recadación do Campus. A MOTI programa fundamentalmente teatro profesional, xa que poucas universidades fan teatro infantil e non temos constancia de que exista no Estado, na actualidade, unha Aula universitaria de teatro infantil como é o caso do grupo Geppetto do Campus de Ourense. Aínda así, está vencellada á Universidade e á súa Aula de Teatro Infantil que estrea sempre na MOTI.

A Mostra Infantil mobilízase polos colexios de Ourense e nas rúas e ten representacións no Teatro Principal, Auditorio Municipal, Campus e prazas da cidade, ademais de ter estado no Liceo e outros espazos como o Complexo hospitalario. Presenta de 15 a 18 representacións que van do teatro de actor ao circo, danza, música, maxia, títeres, xogos, teatro de rúa... Acadou desde o seu nacemento un seguimento moi grande por parte dos espectadores con entradas esgotadas en moitos dos espectáculos (algúns deles con cabida limitada polas súas propias características).

As mostras de Vigo

Vigo celebra o I encontro de Teatro Universitario en 1994 con organización de Teatro Vagalume e dirección de Maribel González. Na presentación dise:

Os Encontros das Aulas de Teatro das Universidades Galegas están concibidos coma un lugar de intercambio das súas diferentes pedagogías teatrais. Tamén nos interesa dar a coñecer ó público os nosos resultados artísticos froito do achegamento do universitario á cultura, non coma profesional do teatro senón coma individuo que busca unha educación global.

Recalcando o dito nun intre histórico onde interesa a formación de especialistas, nós entendemos que a universidade debe ser a sede onde as nosas vangardas se alimenten da cultura galega.

Propomos un achegamento ás nosas raíces literarias e populares para elaboralas a través de espectáculos teatrais nas súas diferentes formas: teatro de escenario, teatro de rúa, teatro de participación.¹⁰

Desde ese o Encontro de 1994 ata o ano 1999 (no que cambia a dirección da Mostra) organízanse dúas mostras máis. En 1997 realizan unha Mostra Internacional, coordinándose co resto de Campus galegos, pero por cuestións organizativas e de infraestruturas hai certos problemas e varias suspensións. No ano 1998 a Mostra que se realiza ten lugar no Centro

Cultural de Beade. En 1999 celébrase a I MITEU de Vigo, que recibe o nome da de Ourense ao estar coordinada por esta en parte da programación, tanto internacional como estatal. Eses grupos prográmanse en Ourense e coordínanse con Vigo e Pontevedra as datas de actuación nesas cidades. A presenza de grupos galegos e outras programacións son propias da Mostra de Vigo. Desde 1999 ata 2010 esta mostra celébrase de xeito conxunto coa de Pontevedra (publicidade, programación, coordinación) ao estar dirixidas ambas as dúas por Teatro de Ningures. No ano 2010 desaparece a Mostra de Pontevedra. Esta nota de 2009 incide na importancia da súa vinculación universitaria:

11

Teatro de Ningures. Carta de presentación no programa da edición de Vigo, 2009.

Teatro e Universidade... Se o Teatro é unha arte eminentemente social, que necesita dunha sociedade, dun grupo humano concreto para nacer, para alimentarse, para medrar... que mellor segmento social que o representado pola Universidade para nela agromar e desenvolverse nun espazo do máis axeitado e nunhas condicións favorables!

Esta MITEU aspira a ser e a consolidarse, tanto en Pontevedra como en Vigo, como un espazo onde poidan mostrar os seus traballos grupos das Aulas de Teatro das tres universidades de Galicia, pero tamén representantes de universidades procedentes de países dos cinco continentes, tal e como vén acontecendo en todas as súas edicións.¹¹

A Mostra de Vigo conta co patrocinio da Universidade de Vigo e a colaboración do Concello de Vigo. Está organizada por Teatro de Ningures desde 1999 ata a actualidade e a entrada é libre. Os espazos de actuación son o Teatro Vidal Bolaño do Campus (Teatro da Cidade Universitaria) e o Auditorio do Concello. Tamén foron espazos da Mostra, co transcorrer dos anos, o Auditorio de Caixa Nova na rúa García Barbón, o Centro Cultural de Beade, Salesianos, Centro de Ensino Teis Espiñeiro, Centro de Ensino Eijo Garay, Monte do Castro, Instituto Politécnico de Torrecedeira, Pub Sete Mares e a Casa galega da cultura.

As mostras de Lugo

A Aula de Lugo organiza o I Ciclo de Teatro Universitario en 1996. Nese ano presentan un ciclo para aulas galegas e grupos da USC e outro internacional con grupos que están programados tamén en Santiago. En 1997 tamén se chama Ciclo de Teatro e en 1998 pasa a chamarse Festival Internacional.

No ano 1999 non figura unha numeración nos programas e en 2000 aparece como o sexto festival da USC, cando se correspondería por número de anos co quinto, polo que pode ser que contaran os ciclos do primeiro ano como dúas edicións ou ben que simplemente fixesen coincidir a numeración de Lugo coa do Festival de Santiago, do que reciben os grupos internacionais e estatais, por unificar a numeración dos festivais da USC. Inclinámonos máis ben por esta segunda opción. Hai anos nos que tiveron mostra galega e festival internacional en diferentes datas, e outras edicións (a gran maioría) nas que se celebran de xeito conxunto. Lourenço e

Viscaíno (2000: 100) sinalan que ‘dentro do seu festival de teatro universitario organízanse obradoiros, conferencias e hai representación de obras de diversos países’.

Aínda que a programación de grupos internacionais e estatais vén de Santiago, ten parcelas de programación propia como son concertos, obradoiros, charlas, cursos e, nos últimos anos, unha programación de microproxectos de alumnos saídos da Aula de Lugo e/ou de escolas de formación teatral ou a colaboración de grupos universitarios e amadores de Lugo. Os microproxectos reciben o nome de ‘Teselas’ e presentan o obxectivo de artellar vías de encontro e creación, servindo como foro para que estes grupos poidan presentar o seu traballo na súa cidade, segundo se sinala no programa:

O programa confórmase en base á creación dun espazo de intercambio de experiencias no que a Compañía de Teatro do Campus de Lugo actuará de anfitrión e xogará o papel de nexo de unión das distintas universidades e escolas de teatro participantes e no que, como vén sendo habitual, os estudantes que conforman os distintos grupos de teatro, presentarán ao público os seus traballos.¹²

Desde o ano 2000 recibe o apoio de Lugo Cultural, como se pon de manifesto no seguinte documento:

Convenio Lugo Cultural entre a Deputación provincial de Lugo, o Concello de Lugo e a Universidade de Santiago de Compostela. A finalidade deste convenio é a de coordinar a actividade cultural en Lugo e apoiar, deste xeito, a implantación universitaria coa promoción e organización na cidade de actividades musicais, teatrais ou cinematográficas, exposicións e demais accións culturais.¹³

A Fundación Caixa Galicia tamén estivo implicada no financiamento ao comezo. No tocante ás persoas que dirixen a Aula, adoitan ser as coordinadoras das mostras en Lugo (Tareixa Campo, Pablo Rodríguez, Alberte Cabarcos, Paloma Lugilde, coincidindo coas súas direccións da Aula), ademais de contar co traballo das técnicas de cultura do campus, especialmente Carmen Xove nos primeiros anos. Hai cursos nos que se convidaron a directores unicamente para realizar a montaxe teatral e estes non interviñeron na Mostra. Desde hai moitas edicións, a súa coordinación, coas liñas propias de programación de Lugo, recae en Paloma Lugilde. A dirección é de Roberto Salgueiro, ao pertencer a Aula de Lugo á USC e depender da Aula de Santiago.

A Aula de Teatro universitaria de Lugo estrea a súa nova produción anual no marco da Mostra. A entrada é gratuíta e o espazo de actuación fundamental sitúase no Auditorio Gustavo Freire, pero a Mostra tamén se desenvolveu no Círculo das Artes, na Escola de Maxisterio, na Sala Esmelgar Arte e Comunicación, na Casa do Saber, nas rúas e prazas da cidade e en locais da cidade como Malizia lencería, Sin suelas, Librería Biblos, El Duendecillo ou a Librería Trama.

12

Programa da 20ª edición de Lugo.

13

<http://www.lugocultural.es/lugocultural>

Funcións de teatro universitario en Ferrol

Ferrol, que contou con teatro universitario institucional dos cursos 1996 a 1998 e de 2010 a 2014, non chega a ter Mostra como tal, pero si representacións universitarias como extensión das que se celebran na Coruña, tanto dos encontros da UDC como do FITEUC, pero son representacións ocasionais e descontinuas no tempo, xa que só se celebraron algúns anos e con grandes saltos temporais. Funcións en 1997 e 1998 que chegaron a levar o nome de Encontros de Teatro Universitario do Campus de Ferrol e extensión da programación do FITEUC da Coruña nos anos 2010 e 2011. En 2002 hai rexistrada unha función do grupo institucional Hac Luce da Coruña. No caso das funcións de 2010 e 2011 foron de pago, con prezos que oscilaban entre os 3 e os 5 euros.

Ten actuado tamén o Teatro Universitario do Campus de Ferrol (os anos que tivo actividade), a Aula da Coruña, a de Ourense, a de Lugo ou a Escola de Teatro de Narón. O Centro Cultural Torrente Ballester recibiu a maioría destas representacións, así como a sala de actos e ensaios do Centro Cultural Universitario do Campus de Ferrol.

Conclusiones

Feito o percorrido polas diversas mostras galegas apuntamos outra cifra: se no mundo hai actualmente 194 países soberanos recoñecidos pola ONU (2017), un cuarto deses países dos cinco continentes pasou por Galicia grazas a estas mostras e festivais. A estes hai que unirille todos os campus galegos e practicamente todos os estatais.

Difícilmente outra actividade cultural en Galicia, e mesmo fóra do ámbito da cultura, pode atraer a persoas e grupos de procedencias tan diversas. Persoas e grupos que á súa vez dan a coñecer a súa presenza en terras galegas nas súas localidades de orixe, tanto no seu ámbito de amizade e familiar como no seu ámbito social, cultural e universitario, e tamén nos medios de comunicación que recollen a nova, o que fai que Galicia tamén sexa coñecida por esta actividade. Difícilmente podería verse en Galicia (nin no resto do Estado) teatro desas procedencias se non fose polo teatro universitario.

Aos datos aquí expostos hai que sumarilles as múltiples actividades desenvolvidas dentro das mostras ou festivais como son exposicións, cursos, conferencias, proxeccións, concertos, encontros, coloquios, premios... A danza ten tamén unha presenza relevante nas programacións das mostras e festivais universitarios. As mostras convértense deste xeito nun foco cultural no que converxen diversas artes que se ven atraídas pola chamada do teatro. Un impulso cultural que chega cada primavera desde hai máis de dúas décadas.

Os espazos culturais e de exhibición nos que se programa a actividade realizada polas aulas de teatro universitarias galegas, tanto para as súas representacións como para as súas programacións, son os máis emblemáticos das artes escénicas galegas. Espazos nas cidades con campus aos que hai que engadir os doutras localidades galegas.

Aquelas mostras de teatro universitario galego que asomaron no ano 1994 chegaron, co século XXI, a ser referencia na programación cultural das cidades galegas e referencia tamén para outras mostras do Estado, ademais de darse a coñecer internacionalmente.

As mostras e festivais de teatro universitario de Galicia contan, para poder realizarse, coa implicación do alumnado e dos directores e directoras de aula. Non se trata só de programar unha serie de grupos, senón que, ademais de darlle un sentido artístico e social a esa programación, procúrase o contacto humano, o coñecemento de procesos, a aprendizaxe daqueles que reciben os espectáculos e daqueles que os realizan.

Hai que salientar que desde 1997, no que houbo programación nos sete campus galegos e había sete aulas de teatro, pasamos, en vinte anos, a catro aulas de teatro e catro mostras (as de Santiago, Ourense, Vigo e Lugo), xa que a de Pontevedra deixou de ter actividade en 2010, a de Ferrol en 2014 e a da Coruña non vai ter actividade por vez primeira en 2018. Entendemos que, ou ben hai unha pronta recuperación desas aulas e mostras desaparecidas xunto a un apoio claro ás existentes, ou Galicia deixará de ser un referente dentro do teatro universitario da Península Ibérica. As universidades andaluzas con Programa Atalaya poden pasar nos vindeiros cursos a ser a referencia que están deixando de ser as galegas.

Confiamos que en próximos artigos poidamos falar da recuperación de aulas e mostras en Galicia no canto do cese de actividades nesta xoia cultural que é o teatro universitario galego.

Obras citadas

Ao longo deste traballo, empregáronse programas das diversas mostras de teatro universitario de Galicia, así como documentos das aulas de teatro universitarias de Galicia, entre os que destacan os consultados no arquivo dos irmáns Couto Palmeiro, que dirixiron a Aula de Teatro Universitaria de Pontevedra entre os anos 1991 e 1998.

COUTO PALMEIRO, Xoán, 1997. 'As Aulas de Teatro na Universidade Galega', *Revista galega de educación* 28 (*Educación teatral*): 36-40.

DACOSTA, Fernando, 2001. 'VI MITEU', *Información teatral* 27: 21-26.

LOURENÇO, Cilha & VIZCAÍNO, Carlos C., 2000. *Talía na crónica de nós: dez anos de teatro galego (1990-1999)* (Ourense: Abano).

NEIRA, Ramiro, 2001, 'Mostra de Teatro da Universidade da Coruña', *Información teatral* 27: 17-18.

PASCUAL, Roberto, 2007. 'O Teatro na Universidade' en Vieites, Manuel F., coord., *125 anos de teatro galego no aniversario da estrea de A fonte do xuramento. Galicia 1882-2007* (Santiago de Compostela: Galaxia-Xunta de Galicia): 283-295.

SALGUEIRO, Roberto, 2001. 'VII Festival Internacional de Teatro Universitario. Universidade de Santiago de Compostela', *Información teatral* 27: 19-20.

VIEITES, Manuel F., coord., 2007. *125 anos de teatro galego no aniversario da estrea de A fonte do xuramento. Galicia 1882-2007* (Santiago de Compostela: Galaxia-Xunta de Galicia).